

ФЕНОМЕН ЯРОСЛАВА ЦУРКОВСЬКОГО ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Анастасія Васільєва, Ольга Баклицька

Львівський державний університет фізичної культури

Актуальність. Збільшення зайнятості населення у сферах народного господарства диктує необхідність якісної підготовки фахівців для різних сфер діяльності. Не останню роль у цьому процесі приділено психологічним дисциплінам, які досліджують і формують не лише професійні, а й особистісні якості людини. Такі якості були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Значний внесок у цю проблему вклали представники української психології (Г. Балл, І. Бех, В. Бодров, І. Зязюн, С. Максименко, Н. Ничкало). До цієї плеяди дослідників належить також Львівський психолог, автор інтегральної методики діагностично-психологічного експерименту Я. Цурковський [4].

Мета дослідження – проаналізувати внесок Я. Цурковського у вітчизняну психологічну науку та розкрити основні положення теорії психологічної контрольності.

Методи та організація дослідження. Для реалізації поставленої мети ми застосовували теоретичні методи дослідження, які включали аналіз літературних та інтернет-видань.

Результати дослідження та їх обговорення. Ярослав Цурковський розробив теорію дослідження діяльності людини в екстремальних ситуаціях. Дослідник вивчав також процеси психічної діяльності, зокрема емоційних, вольових та пізнавальних процесів. Розробляючи теорію стресу, дослідник стверджував, що стрес є особливо напруженим станом організму, при якому значних змін зазнають всі психологічні функції, зокрема білковий, цукровий обмін, а також артеріальний тиск змінюються, печінка, селезінка та вага зменшуються в розмірах. Я. Цурковський вважав, що для корекції негативного впливу стресових факторів потрібно розробити спеціальні методи саморегуляції людського організму для збереження психічної цілісності особистості. Таким механізмом, на думку дослідника, є психічна контрольність [2].

Ярослав Цурковський народився 1 січня 1905 року у м. Тернополі. Батько був судовим радником, мати працювала вчителькою. З 1913 року Ярослав навчався в початковій школі м. Львова. У 1917 році продовжив навчання у Державній українській академічній гімназії, де вчився лише на відмінно. З 1920 року Я. Цурковський керує новим пластовим полком ім. Князя Лева, створеним при гімназії. У цей період він пропагує пластові ідеї серед сільської молоді, комбатантів УГА, старшин і підстаршин Січового стрілецтва. У 1922 році Я.І. Цурковського виключили з 7 класу гімназії за створення нелегальної організації. Атестат зрілості він отримав, здавши екстерном екзамен за випускний клас. У 1923 році Ярослав вступив на філософський факультет Українського таємного університету, де спеціалізувався в галузі психологічної науки, але університет через репресії польської влади припинив своє існування [1, 3].

Навчаючись в університеті, Я. Цурковський активно займається літературною діяльністю, проблемами національного і громадського життя 20-х років. Працює над питаннями нового способу пізнання і мислення.

У 30-х роках, після вимушеного від'їзду зі Львова, оскільки йому загрожувало ув'язнення, працював у Кракові, Відні, Берліні та Катовіце. Працюючи в Інституті профконсультації, він винайшов і виготовував пристрій для психологічного обстеження контролерів, який визначав здатність особистості до контролю і самоконтролю. Пристрій був названий "Контролографом". Заслугою Я. Цурковського була також розроблена методика для психодіагностичного дослідження людей різних професій, яка була покладена в основу професійного відбору. Проявляючи значні організаційні здібності, Ярослав Іванович організував

1941 року Інститут психотехнічних досліджень, а починаючи з 1959 року розробив питання створення психологічної служби на виробництві і очолив СРСР експериментальну лабораторію психофізіології праці. Науковець прикладав значні зусилля для налагодження серійного виробництва контролографа, який використовували в авіації, промисловості, залізничному та морському транспорті, центрах підготовки космонавтів. Розроблений вченим контролограф діагностував глибинні психічні характеристики особистості, зокрема пам'ять, мислення, увагу, особливості нервової системи, чуттєву сферу. Дослідник ввів поняття "Психічної готовності у психічних процесах" [4]. Велике значення мала зроблена автором спроба ввести поняття "Контрольності" у виділені Павловим типи темпераментів. Були виокремлені такі психічні явища, як гальмування, коливання, психічна квапливість, адекватність, конкретність, виразність, широта охоплення, оперативність, активність, тривалість концентрації, осциляція між різними об'єктами.

Зважаючи на теорію контрольності та здобутки гуманістичної педагогіки, представником якої був Я.І. Цурковський, ми розробили методику психотренінгу як засіб корекції психічного здоров'я студентів, яка успішно втілюється в навчально-виховному процесі Львівського державного університету фізичної культури.

Висновки. Завдяки психологічній контрольності людина інтегрує себе в цілісну індивідуальність, здатну на вдосконалення і саморозвиток. Запропонований автором експериментальний метод дав змогу поліпшити якість професійного відбору в різних галузях народного господарства.

Список літератури

1. Баклицька О. Дослідник духовного потенціалу особистості // О. Баклицька, Т. Матвійчук – Науковий світ, 2005. – №5. – С. 26–27.
2. Цурковський Я. И. Теория и практика исследования контрольных психических процессов у спортсменов (Собственные исследования) / Я. И. Цурковский // Труды Львовского государственного института физической культуры. – Львов, 1959. – С. 5–83.
3. Цурковський Я. І. Застосування теорії психічної контрольності в експериментальній практиці // Ярослав Іванович Цурковський (1905–1995). До 100-річчя від дня народження. – 2-е вид, доп. – Львів : Львівський ставропігон, 2005. – 71 с.
4. Ярослав Іванович Цурковський (1905–1995). До 100-річчя від дня народження – 2-ге вид., доп. – Львів : Львівський ставропігон, 2005. – 71 с.